

Riječ

broj 60
rujan 2020.

glasnik hrvatske kulturne zajednice wiesbaden

DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT WIESBADEN

RIJEKA - EUROPSKA PRIJESTOLNICA KULTURE 2020.

Johann Weichard Valvasor: Obojan prikaz Rijeke iz 1689. godine, izvorno objavljen u djelu *Slava vojvodine Kranjske*, rad je gravera Andreasa Trosta.

Foto: Arhiva redakcije

Uvodna riječ

naša **Riječ** broj 60, s petnaestak priloga na 44 stranice, doprinosi kulturi hrvatskih iseljenika na njemačkom govornom području i šire. Predstavili smo šest knjiga - malu biblioteku radova od kojih dva predstavljaju zbornike znanstvenih radionica. Radi se o međunarodnim skupovima *Pogled u nepoznato/Vizije i utopije u dunavsko-karpatškoj regiji. 1917.*, Ljubljana 2017. godine i *100 GODINA NAKON FIUME- Razgovori o Gabriele D'Annunziu* održanom 19. i 22. studenog 2018. u njemačko-talijanskom Centru za europsku izvrsnost Villa Vigoni u Menaggiu na jezeru Como. Pored radova o gradu **Rijeci** te izvješća s javnog istupa *Ogranka Matice hrvatske* u siječnju 2020. godine u Wiesbadenu donosimo i tekst predavanja o skandinavskim gradovima **Umeå**/Švedska i **Riga**/Latvija kao *Europskim prijestolnicama kulture* 2014. godine. Hrvatska kulturna zajednica inicirala je i održala javnu tribinu na temu *Europske prijestolnice kulture: Yoik for Europe*, 7. svibnja 2014. godine.

Poseban prilog posvećen je 500-toj godišnjici rođenja **Matije Vlačića Ilirika** - tragičnom liku hrvatskoga gastarbajtera iz 16. stoljeća.

Časopis **Riječ** bit će predstavljen na videokonferenciji u okviru **30. Sabora HKZ/OMH-Wi** u subotu, 3. listopada 2020. godine i u vrijeme *Europskoga- / Interkulturalnog tjedna 2020.*

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske novčano je podržao izdavanje ovog broja **Riječi** u okviru programa *Hrvatska knjižnica i čitaonica Edvin Bukulin u Wiesbadenu*, a na čemu članovi Hrvatske kulturne zajednice/Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu srdačno zahvaljuju.

Jela Šare, glavna urednica

Sadržaj/Inhalt

<i>Johann Weichard Valvasor: Obojan prikaz Rijeke iz 1689. godine, izvorno objavljen u djelu Slava vojvodine Kranjske, rad je gravera Andreasa Trosta.....</i>	I
Einleitung: Interkulturelle Woche / EU-Woche 2020.....	II
Uvodna riječ.....	1
Sadržaj/Inhalt	1
<i>Ivica Košak: Rijeka - Europska prijestolnica kulture 2020., Riječ br. 58/59.....</i>	2
<i>Marijana Erstić: 100 Jahre nach Fiume.....</i>	4
<i>Ivica Košak, predstavljanje knjige: Zibaldone svezak 68, godina 2019., Riječ br. 58/59.....</i>	6
In memoriam: Nedjeljko Fabrio (1937 - 2018), Riječ br. 56/57.....	9
<i>Ivica Košak, predstavljanje knjige: Zibaldone svezak 68, godina 2019., Riječ br. 58/59.....</i>	6
<i>Ivica Košak, Kozmopolitizam na istočnoj obali Jadrana, Riječ br. 53/54.....</i>	11
<i>Marijana Erstić, Natke Badurina, Walburga Hülk-Althoff: 100 Jahre nach Fiume - Gespräche über Gabriele D'Annunzio, Riječ br. 53/54.....</i>	13
<i>Biserka Andrijević: Grad na Rječini, Riječ br. 40.....</i>	14
<i>Ivica Košak, Yoik for Europe - Kulturhauptstädte Europas 2014.....</i>	20
<i>Ivica Košak, Buchbesprechung: Rijeka - Europa erlesen.....</i>	26
<i>Buchbesprechung: BLICK INS UNGEWISSE / Visionen und Utopien im Donau-Karpaten-Raum. 1917 und danach.....</i>	28
<i>Buchbesprechung: Spiegelungen, Heft 1.20.....</i>	32
<i>Angela Ilić, Višestruka sjećanja na heterogeni grad.....</i>	33
<i>Ivica Košak, Matija Vlačić Ilirik.....</i>	36
<i>Bildungs- und Europawoche vom 10. – 18. Mai 2014 in Idstein.....</i>	III
Spomenik Ivana plemenitog Zajca u Rijeci.....	IV
Impressum.....	IV

KOZMOPOLITIZAM NA ISTOČNOJ OBALI JADRANA

Kolokvij o etničkom i religioznom identitetu grada Rijeke/Fiume

Mainz, utorak, 23. siječnja 2018./ Dr. Angela Ilić (Uni München) je predstavila grad Rijeku/Fiume kao odredište dodira kultura u zadnjoj trećini 19. stoljeća. Bio je to kolokvij Zavoda za Istočnoeuropsku povijest na kojemu se redovno raspravljaju tekuća pitanja istočnoeuropskih studija.

Rijeka (talijanski i mađarski: Fiume, njemački: Sankt Veit am Flaum, slovenski: Reka, čakavski: Rika, Reka) najveća je hrvatska luka, treći po veličini grad u Hrvatskoj.

Poslije Hrvatsko-ugarske nagodbe iz 1868. godine, mađarska je vlada zbog idealnog zemljopisnog položaja i dubine mora u Kvarnerskom zaljevu razvila Rijeku u jednu od najvećih europskih luka i moćno industrijsko središte.

Rijeka postaje prema nagodbi corpus separatum, tj. izdvojeno tijelo s guvernerom iz mađarskog plemićkog staleža. Rijeka je 1870. godine u potpunosti pripojena Mađarskoj. Mađarska ubrzano razvija Rijeku u svoj najveći pomorsko-lučki centar, te se razvija određeno suparništvo između dvije najveće luke u Austrugarskoj monarhiji, Rijeke pod mađarskom i Trsta koji je bio pod austrijskom upravom.

Osim luke, 19. stoljeće doba je velike gradnje u gradu: izgrađena je Tvornica papira –

Angela Ilić

Dr. Angela Ilić je zamjenica ravnatelja **Instituta za njemačku kulturu i povijest jugoistočne Europe** u LMU Munichenu (IKGS). Područja njenog istraživanja su: Povijest jugo-istočne Europe u 19. i 20. stoljeću; Nacionalni i vjerodostojni identitet; Manjine u srednjoj i jugoistočnoj Europi; Religija i društvo u post-socijalističkim tranzicijskim zemljama; Ekumenizam i međureligijski dijalog. Pored članstva u znanstvenim udrugama Südosteuropagesellschaft i Association for Slavic, East European and Eurasian Studies. Dr. Ilić je članica Hrvatske kulturne zajednice u Wiesbadenu.

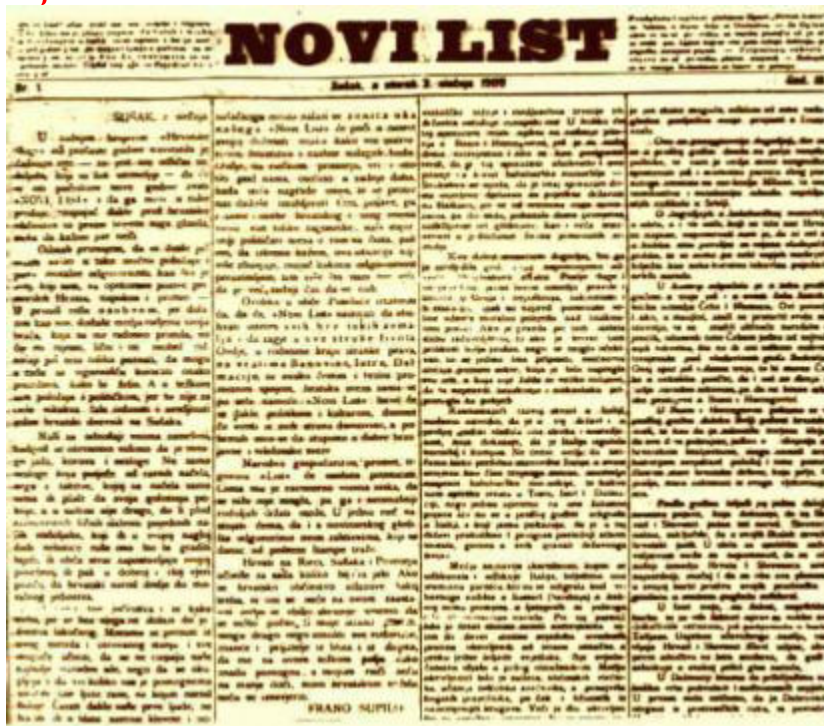
Hartera (1821.), osnovana je Narodna čitaonica (1850.), u rad je puštena prva plinara (1852.), na Mlaci je utemeljena rafinerija nafte (1882.), a iste godine Rijeka dobiva modernu kanalizaciju. Razvitak luke, širenje

međunarodne trgovine i spajanje grada željezničkom prugom s Pivkom i Karlovcem (1873.) doprinio je brzom porastu broja stanovnika s 21.000 (1880.) na 50.000 (1910.). Godine 1885. izgrađena je nova zgrada riječkog općinskog kazališta.

Ovaj porast stanovništva rezultirao je na jednoj strani promjenom strukture i na drugoj strani doprinjeo raznolikosti tipičnoj za kozmopolitizam lučkog središta. Stanovništvo grada, prema statistikama iz 1880. i 1890. godine nema jedinstvenu kulturu, ali obilježeno je zajedničkim interesom – gospodarskim razvojem grada. Višejezičnost gradskog stanovništva je održano usprkos uvođenju mađarskog kao školskog i službenog jezika.

U Rijeci je dominantan fijumanski idiom koji, poput tršćanskog, pripada skupini kolonijalnih mletačkih idioma. Taj govor koji se održao i do danas govori ne samo o posebnosti identiteta Riječana nego i objašnjava multikulturalnost grada. Posebnosti ipak postoje, kako je naglasila docentica Ilić, građanska društva se osnivaju po nacionalnom, patronskom ključu. Njega vlastite kulture izražena je u pjevačkim zborovima ali i kazališnoj kulturi.

Povijest Gradske knjižnice Rijeka započinje davne 1849.

Novi list broj jedan

Izvornu građu za ovu studiju pružili su ne samo statistički podaci koji su dostupni od 1880. godine i crkvene knjige, nego posebno arhivska građa građanskih udruženja. Iako su društva često nacionalno organizirana, ipak njihov rad doprinosi kulturnom razvoju grada. Tako je naveden mađarski pjevački zbor, njemačko znanstven-tehničko društvo, talijanski patriotski club i ne na kraju **hrvatska čitaonica**.

godine, osnivanjem Narodne čitaonice riječke. Narodna čitaonica bila je mjesto na kojem su se njegovala kulturna događanja, a bila je poznata i po zabavama i plesovima. U svojim najranijim počecima imala je različita sjedišta, no već 1890. godine seli se na svoju najpoznatiju lokaciju – u zgradu na Korzu u čijem se prizemlju i danas nalazi. Kako je u Rijeci bio na snazi znatno liberalniji zakon o tisku, Supilo je uspio registrirati *Novi list* – prve hrvatske dnevne novine.

Predavanje dr. Ilić otkriva neposredno i zašto je Supilo napustio Dalmaciju te nastavio djelovati u Rijeci? Odgovor se krije kako u vrlo povoljnoj financijskoj ponudi hrvatskih domoljuba, tako i u broju stanovnika te ekonomskoj snazi grada. Naime, Split je imao tek 18.000 stanovnika, a Zadar i

Dubrovnik još manje. U tom razdoblju Rijeka je, sa Sušakom, imala 65.000, a Zagreb 75.000 stanovnika.

Tolerantnost i liberalni propisi odražavaju se ne samo u multietničkom, višejezičnom nego i religioznom sastavu stanovništava. Iako se gradsko stanovništvo pretežno izjašnjava kao rimokatoličko, u gradu djeluje grčkokatolička i pravoslavna, evangelička i židovska vjerska zajednica.

Unatoč brojnom prilivu aškenazi – istočnoeuropskih židovskih doseljenika, u gradu ne postoji *geto*.

Ovo predavanje Angele Ilić na Sveučilištu u Mainzu može poslužiti kao objašnjenje zašto Rijeka i njezina regija ne proklamiraju tolerantnost i suživot, one ih žive. I danas Primorsko-goranska županija pomaže čak

35 kulturno-zavičajnih manjinskih udruga, tako da baš svatko tko želi sačuvati svoj izvorni identitet, to može učiniti bez ikakvih problema.¹

Ivica Košak

¹ Objavljeno na portalu Hrvatskog glasa Berlin: <http://www.hrvatskiglas-berlin.com/?p=178488&cpage=1>